

Ks. Roman KRAWCZYK

Wydział Teologii – UWM Olsztyn

PASTERZ CZASÓW MESJAŃSKICH (EZ 34,23-24)

Treść: 1. Analiza egzegetyczna Ez 34,23-24; 2. Mesjańska interpretacja Ez 34,23-24.

Słowa kluczowe: Jeden Pasterz, Sługa, Dawid, Izrael, Juda.

Keywords: One Shepherd, Servant, David, Israel, Judah.

W jednym ze swoich głównych prorocत्व mesjańskich prorok Ezechiel mówi o krzywdach, jakie spotkały lud wybrany ze strony niegodnych pasterzy Izraela (Ez 34)¹. Ich zachłanność i egoizm doprowadziły do utraty wolności i niewoli całego narodu (Ez 34,3-4.5-7; por. 1 Krl 22,17). Ale – obwieszcza prorok – Jahwe ulituje się nad swoim ludem i stanie w jego obronie.² „Oto ja sam, będę szukał moich owiec i będę miał o nie pieczę” (Ez 34,11). Jahwe zgromadzi na nowo swoje owce z miejsc rozproszenia (Ez 34,11-13), na ojczystych wzgórzach izraelskich zapewni im dobre pastwiska (34,14-15), pokój, bezpieczeństwo, rajskie warunki bytu³. Szczególną troską otoczy owce chore i skaleczone rekompensując im w ten sposób doznane w przeszłości krzywdy i ucisk (34,16; por. Ez 22,29-31). Najważniejszym wydarzeniem nowej rzeczywistości będzie fakt, że Jahwe osobiście wyznaczy swej trzodzie idealnego „jednego pasterza”, który w Jego imieniu będzie sprawował pieczę nad ludem (Ez 34,23-24). Kim będzie zapowiedziany nowy pasterz? Aby na to pytanie odpowiedzieć, dokonamy najpierw analizy egzegetycznej podstawowego tekstu mesjańskiego Ez 34,23-24 (1). Dla wydobycia pełnej myśli teologicznej tego tekstu, uwzględnimy także najbliższy kontekst tego tekstu oraz fragment paralelny Ez 37,20-28. Komplementarne uwzględnienie tych tekstów pozwoli nam dokładniej określić możliwość mesjańskiej interpretacji Ez 34,23-24 (2).

1. Analiza egzegetyczna Ez 34,23-24

Perykopa Ez 34,23-24 zaczyna się obietnicą skierowaną przez Jahwe do swojego ludu: „Ustanowię nad nimi jednego pasterza, który będzie ich pasł, mojego sługę Dawida. On będzie ich pasterzem” (w. 23)⁴. Zapowiadany nowy pasterz będzie miał pew-

¹ Zob. R. RUMIANEK, "Bóg Pasterzem Izraela według Ezechiela 34", *Warszawskie Studia Teologiczne*, 1(1983), 77-96.

² G. SAVOCA, *Il Libro di Ezechiele*, Roma 1991; T. BRZEGOWY, *Prorocy Izraela*. Część I, Tarnów 1994, 129-162; J. HARRINGTON, *Klucz do Biblii*, Warszawa 1982, 220-224.

³ Obietnice te są prawie identyczne z tymi, które zawarte są w Kodeksie Świętości (por. Kpł 26,3-12).

⁴ C. STEINMANN, *Le prophete Ezechieel et les debuts de l' Exile*, Paris 1953.

ne przymioty szczególne. Najpierw Ezechiel zwraca uwagę na jego „jedyność”. „Ustanowię nad nimi jednego pasterza”⁵. Wskazuje to na wyjątkowość tego pasterza, jego wyższość nad poprzednimi pasterzami Izraela. Termin „pasterz” Ezechiel uważał za symbol jedności narodu oraz znak nadzwyczajnej opieki Boga nad swoim ludem. W przeciwieństwie do dawnych królów i książąt, którzy szukali tylko swego interesu, Bóg zadba o prawdziwe dobro swoich owiec. Użyty tu termin hebrajski *‘echad*, „jeden” (tłumaczony w LXX przez *heteron*) wyraźnie sugeruje, że Jahwe ustanowił dla swej trzody pasterza jedynego i na zawsze. Oznacza to, że jego władanie będzie miało początek, ale nie będzie miało końca. Będzie to monarcha, lecz innego typu niż ci, którzy rządzą dotąd w Izraelu. Jeśli do tego tytułu „Pasterz” dodamy dwa kolejne, pozostałe określenia użyte w w.23: „mój sługa” i „Dawid” - wówczas wolno przyjąć, że już ten sam wiersz sugeruje interpretację mesjańską.

Jeden pasterz zakłada jedność trzody (Ez 37,25). W tekście jest zatem zawarta myśl o zakończeniu wygnania i zjednoczenia Izraela i Judy. Nastanie jedno królestwo, nad którym pieczę będzie sprawował jeden pasterz nazwany w naszym wierszu Sługą (*‘ebed*) - „mój sługa” (*‘abdi*)⁶. Będzie on sprawował swoje rządy i opiekę nad ludem w ściślejszej łączności z Bogiem. Suffix „mój” w Biblii zawsze wskazuje na bliski, zażyły kontakt z „Bogiem („moja trzoda”: Ez 34,8.11.12; „mój lud”: Wj 3,7; 5,1; Jr 23,2; Ez 34,30), na „doskonałą harmonię pomiędzy Bogiem i Jego Sługą”⁷. Służebność Sługi względem Jahwe będzie się opierać nie tyle na relacji typu: pan - sługa, ile na intymnej łączności Sługi z Jahwe. Wyraźnie ta myśl pojawia się w Księdze proroka Izajasza. Z kontekstu Księgi proroka Izajasza można wnioskować, że termin „Sługa” w innych tekstach Izajasza uzupełniony słówkiem „Jahwe”(„Sługa Jahwe”: Iz 42,1nn; 49, 1nn; 52,13nn) to postać wyjątkowa, mająca spełniać w przyszłości misję wyjątkową, uniwersalną⁸.

W analizowanym przez nas wierszu Ez 34,23 termin sługa jest dookreślony jako „mój sługa Dawid”. Postać Dawida w tekstach biblijnych wymieniana jest jako wspomnienie historycznego króla Izraela⁹, ale i jako typ idealnego króla przyszłości. W analizowanym przez nas wierszu nie chodzi o konkretną, historyczną postać; Ezechiel sugeruje potomka z rodu Dawida, a więc „Dawida nowego”, idealnego władcę przyszłości, którego zapowiadał tekst 2 Sm 7,12: „Kiedy wypełnią się twoje dni i spocznieś obok swoich przodków, wtedy wywyższę po tobie twego potomka, który wyjdzie z twoich wnętrzności i umocni jego królestwo”. A zatem - wyrażenie „Mój sługa Dawid” określa potomka Dawida, który będzie odnowicielem jego dynastii, Dawidem idealnym. Ten nowy Dawid będzie „pasterzem” ludu wybranego. Tytuł „pasterz”

⁵ J. HOMERSKI, "Umiłowany przez Boga Pasterz czasów mesjańskich", w: S. ŁACH, M. FILIPIAK (red.), *Mesjasz w biblijnej historii zbawienia*, Lublin 1974, 141.

⁶ W Biblii sługami Jahwe są najbardziej znaczące osoby Starego Testamentu: Abraham (Rdz 26,24), Mojżesz (Wj 14,31), Dawid (2 Sm 7,8). Nieraz „moimi sługami” nazwani są prorocy i kapłani (1 Krl 18,36; Am 3,7; Jr 7,25; Ps 134,1).

⁷ R. RUMIANEK, *Prorocy okresu niewoli babilońskiej*, Warszawa 2004, 138.

⁸ R. KRAWCZYK, *Nadzieje mesjańskie w historii starożytnego Izraela*, Warszawa 2008, 139-177.

⁹ W tradycji izraelskiej Dawid jawi się jako największa postać królewska (2 Sm 7), postać błogosławiona, którą Jahwe wspomagał we wszystkich jej działaniach (2 Sm 8,4), postać, z którą kojarzy się nie tylko wspaniały okres historii narodu wybranego, ale także obietnica królestwa wiecznego (2 Sm 7,10-16).

streszcza misję „nowego Dawida” jako przewodnika, obrońcy i opiekuna swojej owczarni. Z kolei w Ez 17,22-24 prorok wypowiada bardziej uniwersalną obietnicę, że Jahwe ześle domowi Dawida potomka, który przyniesie chwałę całemu narodowi i pokój wszystkim ludziom. Oznacza to, że Jahwe nie zerwał swego przymierza z Izraelem, lecz nadal utrzymuje związek ze swym narodem poprzez postać Dawida.

W kolejnym wierszu analizowanej perykopy, zapowiadany Dawid jest nazwany określeniem *nāsi*¹, „książę”:

„Ja, Jahwe, będę ich Bogiem, a sługa mój Dawid będzie pośród nich księciem. Ja, Jahwe, to powiedziałem” (Ez 34,24). Tekst zaczyna się obietnicą: „Ja, Jahwe, będę ich Bogiem”. W słowach tych jest zawarta obietnica przymierza (por. Wj 20,2; 29,45n), z tym jednak, że jest tu zawarta tylko pojedyncza formuła przymierza – podobnie jak w ostatnim wierszu rozdziału 34 (w.31; por. Ps 95,7) – natomiast w innych tekstach Starożytności występuje formuła podwójna: „Oni będą moim ludem, a ja będę ich Bogiem” (por. Ez 11,20; 14,11; 36,28; 37,23.27). Jednak w następnych wierszach rozdziału 34 już wyraźnie mówi się o zawarciu przymierza i o dobrodziejstwach, jakie ono przyniesie ludowi wybranemu (Ez 34,25-31). „Zawrę z nimi przymierze pokoju (*berit szalom*) będzie to przymierze wieczne (*berit 'olam*) z nimi „(Ez 34,25; 37,26)¹⁰. Słowa te są podobne do znanych nam z Jr 31,31-34 prorocत्व o nowym przymierzu¹¹.

W imieniu Jahwe rządy sprawować będzie: „Sługa mój Dawid”. Temu nowemu Dawidowi Ezechiel nie przypisuje jednak tytułu: „Król”, *melek*, ale nazywa go księciem (*nāsi*¹). Tytuły: *melek* i *nāsi*¹ jako określenia dotyczące ogólnie „władcy” wyrażają prestiż i godność danej osoby, są więc synonimami (por. I Krl 11,34; Ez 37,24-25). Jednak w porządku hierarchii historycznych władców na wyższą godność wskazuje termin *melek*; książę był podporządkowany królowi. W omawianym wierszu należałoby więc przyjąć, że Dawid jako książę jest podporządkowany Jahwe. Jednak nie bez znaczenia jest fakt, że termin *nāsi*¹ jest historycznie tytułem starszym, odnosi się bowiem do czasów sprzed monarchii (Wj 22,27). Tytuł ten przypomina „chwalebne dzieje teokracji izraelskiej, z okresu przedmonarchicznego. Równocześnie chronił przyszłego przywódcę, pasterza, nowego Dawida przed politycznym, świeckim i absolutystycznym rozumieniem jego funkcji w odrodzonej teokratycznej rzeczywistości”¹². Termin *nāsi*¹ określa władcę, do którego tytuł *melek* nie przystaje choćby dlatego, że królowie Judy i Izraela zniesławili tytuł „króla” z powodu niegodziwości osobistej lub szkodliwych, nieraz bezbożnych rządów. Natomiast tytuł „książę” kojarzy się z wolną od występków epoką historii Izraela.

Takie wyjaśnienie użycia w w. 24 terminu „książę”, a nie „król” napotyka na trudność wynikającą z porównania analizowanego tekstu Ez 34,23-24 z paralelnym tekstem tego samego proroka, Ezechiela. W jego tekście 37,24-25c, oba terminy: „książę” i „król” używane są zamiennie: „Sługa mój Dawid będzie ich królem, oni zaś wszyscy będą mieli jednego pasterza... a sługa mój Dawid będzie ich księciem na wieki”. Eze-

¹⁰ Inicjatywa zawarcia przymierza mogła pochodzić od słabszego partnera, ale ostateczną zgodę na przymierze wyrażał silniejszy i on też dyktował własne warunki układu (Ez 17,13n).

¹¹ T. BRZEGOWY, *Prorocy Izraela*, dz. cyt., 157.

¹² J. HOMERSKI, "Umiłowany przez Boga Pasterz czasów mesjańskich", *art. cyt.*, 143.

chiel użył tu obu terminów mając na myśli postać Dawida („Sługa mój Dawid”) i związane z nim wszystkie pozytywne aspekty tego króla: w osobie Dawida spełniły się atrybuty tych dwóch tytułów: króla i księcia. Zapowiadany przyszły władca będzie królem, księciem, ale przede wszystkim pasterzem nowego ludu Bożego: „Oni zaś wszyscy będą mieli jednego pasterza”. Nagromadzenie aż trzech tytułów przyszłego władcy w zamyśle proroka wyrażało teokratyczny charakter jego królestwa.

Związek zapowiadanego władcy ze swoim ludem prorok wyraża zdaniem: „Będzie ich księciem pośród nich” (*betokam*). Ezechiel wyraził to plastycznie w imponującej wizji nowej Jerozolimy i jej świątyni (Ez 40-48). Centralnym elementem tej wielkiej wizji jest powrót „chwały Jahwe” do świątyni (Ez 43,2). Obecność Jahwe „pośród nich” oznacza, że nie będzie On władcą absolutnym¹³, oddalonym od ludu, sprawującym władzę odgórnie. Pełnia władzy, a równocześnie obecność ze swoimi poddanymi, troskliwa opieka nad nimi - oto szczególnie charakter jego pasterskiego panowania. Zapowiedź takich rządów jest wyrazem najwyższej woli Jahwe: „Ja, Jahwe, to powiedziałem”. W tekście paralelnym Ez 37,24-25 rządy tego władcy są powtórnie określone jako rządy pasterskie („będą mieli jednego pasterza”: w.24), ale prorok dodaje jeszcze jedno istotne określenie: „Będzie ich władcą na wieki” (*olam*: w.25). Termin ten, szczególnie w połączeniu z partykułą 1^c oznacza wieczność¹⁴. Mesjańska wymowa wiersza Ez 37,25 staje się jaśniejsza w świetle paralelnego tekstu 2 Sm 7,10 -16, w którym termin „na wieki” powtórzony jest aż trzykrotnie: „Utwierdzą tron jego królestwa na wieki (w.13)... dom twój i twoje królestwo będzie trwać na wieki. Tron twój będzie utwierdzony na wieki (w.16)”. Obietnica dana kiedyś Dawidowi zrealizuje się w powołanym przez Jahwe królu i pasterzu zjednoczonego i odrodzonego nowego Izraela.

Autentycznym komentarzem mesjańskiej wyroczni Iz 34,23-24 jest wspomniany już tekst Ez 37,20-28, który powtarza zarówno terminy, jak i myśli zawarte w omówionej wyżej wyroczni Ezechiela 34,23-24. Otóż znajdujemy w Ez 37,20-23 zapowiedź władzy jednego pasterza i zjednoczenia królestwa (por.34,23 i 37, 22,24)¹⁵, tym pasterzem będzie „sługa mój Dawid” (por.34,23 i 37,24,25), „książę na wieki” (Ez 37,25), w rezultacie zawarcia przymierza „ja będę ich Bogiem, a oni będą moim ludem” (por. 34,24 i 37,23), są „owcami mego pastwiska” i „moim ludem” (34,31 i 37,27). Lud i Jahwe połączy „przymierze pokoju”, „przymierze wieczne” (por. 34,25 i 37,26). Zapowiadany władca zamieszka „pośród nich” (por. 34,24 i 37,27) i ogłosi się „ich Bogiem” (por. 34,31: „Ja jestem waszym Bogiem” i 37,23: „Ja zaś będę ich Bogiem”). W rozdziale 37 widzimy ten sam, co w rozdziale 34 stosunek do idei królestwa: przyszły wybraniec Pański będzie królem, ale prorok Ezechiel zaraz dodaje, że dla poddanych będzie ich pasterzem (34,23 i 37,24). Wyraźnie jest tu podkreślona myśl proroka: będzie władcą, ale nie takim, jak dawni królowie; będzie pasterzem, o którego modlił się już Jozue: „O Panie, od którego zależy życie wszystkich istot, wyznacz do kierowania społecznością męża... by społeczność Pana nie była jak stado bez pasterza”

¹³ J. HOMERSKI, "Umiłowany przez Boga Pasterz czasów mesjańskich", *art. cyt.*, 143.

¹⁴ E. JENNI, "Olam, Ewigkeit", w: THAT, T.II, s. 228-243.

¹⁵ Taką zapowiedź znajdujemy też w Ez 37,15-28, gdzie prorok łączy symbolicznie dwa kawałki drewna, aby w ten sposób wyrazić zjednoczenie obu królestw w nowym, rządonym przez Jahwe, państwie.

(Lb 27,15-17). Spełnienie się tej prośby zapowiedzą prorocy. Jahwe weźmie w swe ręce całą trzodę i sprowadzi ją „na ich pastwisko, by miały coraz liczniejsze potomstwo” (Jr 23,3), zgromadzi ją (Mi 4,6), sprowadzi na jedno miejsce (Jr 50,19) i będzie strzegł aż do końca (Jr 31,10; Ez 34,11-22).

2. Mesjańska interpretacja Ez 34,23-24

Rozdział Ez 34 składa się z dwóch części. Część pierwsza (34,1-16) odnosi się do złych pasterzy, którym prorok zapowiada karę za złe rządy i krzywdy wyrządzone ludowi. W części drugiej opiekę nad ludem obejmie nowy Pasterz, który w imieniu Jahwe będzie sprawował władzę nad ludem Bożym, będzie jego obrońcą i protektorem. Wszystkie tytuły tej zapowiadanej postaci (pasterz, sługa, książę, Dawid) zawarte w Ez 34 (szczególnie w Ez 34,23-25) sugerują zapowiedź mesjańską, wyraźnie jest ona zawarta w w. 34,23-24. Perykopa ta sama w sobie stanowi odrębną całość myślową i dlatego można ją traktować jako odrębną wyrocznię mesjańską. Charakteryzując w tym tekście i w tekstach paralelnych postać Mesjasza prorok mówi, że będzie to jeden, jedyny pasterz (34,23), „sługa mój Dawid” (34,23-24), „książę” (34,24); za jego panowania będzie zawarte przymierze pokoju (34,25), a poddani Jahwe będą „mieszkać bezpiecznie” (34,25). Wśród tytułów nadawanych przyszłemu władcy szczególnie znaczenie ma określenie: „jeden pasterz”. W wielu tekstach Starego Testamentu mówi się o Jahwe jako pasterzu (Rdz 49,24; Ps 23,1; 80,2 itd.). Również niektórych zwierzchników ludu Bożego Biblia nazywa pasterzami (Jr 2,8; 3,15; Za 11,4-17), ale nigdy tym tytułem nie określa się w sposób wyraźny poszczególnych władców Izraela¹⁶. Termin pasterz pojawia się w wyraźnej mesjańskiej wyroczni Deutero-Zachariasza o śmiertelnie ugodzonym mieczem pasterzu (Za 13,7-9)¹⁷. Istotna treść zawarta jest w w.7a tej wyroczni: „Mieczu, przebudź się przeciw mojemu pasterzowi, przeciw mojemu bliskiemu”. Termin: „mój bliski” (*‘āmîti*) wskazuje na bardzo głębokie przywiązanie Jahwe do jego pasterza. Określenie „Mój pasterz” i wszystkie inne wymienione wyżej tytuły mówiące tak wiele o owej centralnej postaci czasów przyszłych, natchnieni pisarze Nowego Testamentu rozumieli jako zapowiedź mesjańską. Wprawdzie cały dynamizm czasów mesjańskich Ezechiel skupił na osobie Jahwe i nie ujawnia żadnych szczegółów dotyczących działalności mającego nadejść Pasterza - to jednak w świetle rozwoju Objawienia tekst Ez 34,23-24 i miejsca paralelne należy - w świetle przeprowadzonej egzegezy oraz zgodnie z opinią większości interpretatorów tego tekstu - uznać należy za tekst mesjański.

Potwierdza taką interpretację najpierw zaznaczana wyraźnie w Biblii gradacja opieki Jahwe nad ludem. Jahwe będzie strzegł swego ludu (Jr 31,10; Ez 34,11-22), potem zatroszczy się o to, by naród miał „pasterzy według swego serca, co paść będą trzodę mądrze i roztropnie” (Jr 3,15; 23,4). Kontynuując wycucie mesjańskie Jeremiasza prorok Ezechiel powie, że będzie tylko jeden Pasterz, nowy Dawid. Pod rządami tego jednego pasterza Juda i Izrael, kiedyś nieprzyjaciele, znów połączą się w jeden naród

¹⁶ Teksty Starego Testamentu mówią o Dawidzie, że paść Izraela (2 Sm 5,2; 1 Krl 11,2; Ps 78,71). Sam Dawid swych poddanych nazywa trzodą (2 Sm 24,17), ale nigdzie Pismo św. nie nazywa Dawida pasterzem.

¹⁷ J. HOMERSKI, *Księga Zachariasza*, Poznań 1968, 441nn.

(Ez 37,22.24; Mi 2.12). I wreszcie - interpretację mesjańską potwierdza Nowy Testament. Słowa Jezusa zawarte w Ewangelii św. Jana (J 10,11): „Jam jest pasterz dobry” są jak oświadczenie, iż oto spełniają się wyrocznie mesjańskie o Pasterzu.

MESSIANIC TIMES' SHEPHERD (EZ 34, 23-24).

Summary

In his prophecy, Ezekiel says that Yahweh will appoint the ideal "one shepherd", who will look after Judah and Israel in his name (Ez 34,23-24). According to the Gospel of St. John (10,11), this Shepherd is Jesus Christ.